

SPP 102 Sociální politika

přednáška č. 3 (jaro 2010)

(Mgr. Ondřej Hora, Ph.D.)

Základní etapy vývoje sociální politiky.
Institucionální a reziduální pojetí, rozdílné
režimy sociálního státu: liberální, korporativní
a sociálně-demokratický typ.
Tzv. Krize sociálního státu a její hlavní příčiny

Vývoj sociálního státu:

Vznik a vývoj (geneze) moderního* sociálního státu jsou spojené:

1) se společenskými důsledky industrializace (formování trhu zboží, služeb a práce, průlom v dělbě a organizace práce a změna mezilidských vztahů)

2) dále jako důsledky procesu vzniku národních států a transformace států absolutistických na demokratické státy (silná politická mobilizace dělnické třídy, vzniká tlak na politická a sociální práva - i jako reakce na pracovní a ekonomické podmínky)

Faktory (shrnutí): a) industrializace, b) nárůst obyvatelstva, změna sociální struktury, mobilita, c) vznik národních států, centralizace moci, nárůst byrokracie, d) růst politické demokracie a občanství (ne vždy - Rusko po 1917)

* Modernismus a jeho hodnoty: racionalita, vědeckost, demokracie, individualismus, romantika (Elkind 1994)..

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 3)

Období experimentálních počátků (od 80. let 19. st. – až do cca 1930)

- navazuje na období chudinských zákonů, vznik prvních pojišťovacích schémat, je dobrovolné, postupně se mění na povinné

Německo - **Otto von Bismarck** (1815-1898) => formování prvních pojišťovacích schémat (příspěvkové systémy) – pro případ nemoci, pracovního úrazu, invalidity a stáří – od 70. let (1884, 1889). Mělo napomoci efektivnímu fungování ekonomiky.

Velká Británie - **W. H. Beveridge** - tvůrce prvního povinného pojištění v nezaměstnanosti v roce 1911.

Rozdíl proti předchozím obdobím: Neřeší pouze případy nouze, ale snaží se předcházet nepříznivým událostem, zaměřuje se na pracující (dřívější pomoc směřována jen k chudým), zavádí systém spolupodílení se lidí - tím vznikají možnosti legálního nároku

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 4)

Období konsolidace (cca 1930 - 2. světová válka) 30. léta - hospodářská krize urychlila rozvoj sociální politiky:

USA – **Franklin Delano Roosevelt** – program New Deal (1933 – 1939) - státní intervence proti hospodářské krizi – „*I see one third of nation ill housed, ill clad, ill nourished*“. =) vznikly programy sociálního zabezpečení a pojištění v nezaměstnanosti, zavedena minimální mzda a maximální počet pracovních hodin, veřejné práce pro nezaměstnané.

Švédsko - **Karl Gunnar Myrdal** (1898-1987) – ekonom a sociolog (NC za ekonomii 1974). Výrazně ovlivnil koncept švédského (sociálně-demokratického) sociálního státu - realizace v 40. letech a především po druhé světové válce – článek „*Crisis in the Population Question*“ (napsal společně se ženou **Alvou Myrdal**) – prosazoval sociální plánování jako reakcí na nepříznivý demografický vývoj způsobený nízkou porodností.

John Maynard Keynes (1883-1946) – významný ekonom – kniha „*General Theory of Employment, Interest and Money*“: faktory vedoucí k hospodářské krizi (technologický pokrok, nedostatečná kupní síla, chybná hospodářská politika státu) – inspirace pro sociální politiky (např. Beveridge a Roosevelta) – ospravedlňuje státní zásahy, rozvoj sociálního zákonodárství

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 5)

Sociální přestavba (1945-1962)

Byly vytvořeny a rozvíjeny nové formy sociálního státu a sociální legislativa – základem poválečný a národní konsensus (trauma z války, poválečný optimismus) a příznivá ekonomická situace.

Velká Británie - **William Henry Beveridge** (1879-1963) – významná zpráva o změně sociálního státu z roku 1942 (realizováno po válce) – Myšlenka, že všichni jsou zranitelní, a proto je proti sociálním rizikům nutná kolektivní ochrana.

Britský systém je typický tzv. univerzalitou minimálního standardu.

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 6)

Vzniká integrovaná soustava sociálního pojištění - sociální dávky a příspěvky navrženy v jednotné výši (flat rate), základní ochrana pro každého (existenční minimum, zdravotní služba, politika zaměstnanosti, rozvoj školství, příspěvky na bydlení). Zároveň nechává prostor pro individuální zajištění.

„The state in organising security should not stifle incentive, opportunity, responsibility; in establishing a national minimum, it should leave room and encouragement for voluntary action by each individual to provide more than the minimum for himself and his family“ (Beveridge 1942).

Problémy se zabezpečením některých kategorií (ženy, mladí invalidé, studenti), očekávalo se zajištění přes živitele rodiny - s určitými obměnami tento systém funguje ve Velké Británii dodnes

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 7)

Sociální expanze (1962-1973) - „Zlatý věk sociálního státu“

Východiskem je růst životní úrovně a sociálního zabezpečení, nízká nezaměstnanost. Sociální stát se postupně rozšiřuje mimo dělnickou třídu a začíná svými opatřeními zahrnovat velkou část střední třídy, změna role sociální politiky -> větší štedrost dávek (soutěž sociálních skupin o distributivní výhody). Důsledkem je zvýšení veřejných sociálních výdajů.

Stagnace (1973-1980) - „období začátku krize sociálního státu“

Hospodářská a také fiskální krize, ale současně růst veřejných sociálních výdajů (pravidelný indexový nárůst, výdaje rostou s počtem potřebných během hospodářské krize, navíc bylo třeba pokrýt nová rizika).

Rekonceptualizace sociálního státu (1980-současnost)

Nutná redukce sociálních programů, hledání nových mechanismů pro SP

pro vývoj SP viz Flora-Heideheimer (1981:383-387) (poněkud jinak členěno)

3. Sociální stát a režimy sociálního státu

Proč jsou sociální státy v jednotlivých zemích vzájemně odlišné? Různí autoři se snažili vysvětlit podle různých hledisek. Jsou přitom nejčastěji zdůrazňovány historické, kulturní, ideové (hodnotové) a ekonomické vlivy – ty jsou provázány na tvorbu opatření sociální politiky.

např. USA, Kanada - vývoj sociálního státu založen na liberální a konzervativní tradici -> základem široká dostupnost vzdělání, jádrem sociálního státu je sociální a především individuální pojištění, jinak hledisko sociální potřeby (nízká úroveň dekomodifikace, testování příjmu)

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 9)

V západní kulturní tradici jsou akcentována 2 základní pojetí rovnosti:

- 1) rovnost příležitosti - **John Stuart Mill** (1806-1873) - liberální koncept - sociální stát má prostřednictvím výchovy a vzdělání a kompenzací individuálních handicapů vyrovnávat šance slabých
- 2) rovnost výsledků - socialistický (levicově orientovaný) koncept uspokojení potřeb všech občanů redistribucí společenských zdrojů (nejen životní minimum, ale i redistribuce příjmů a sociální transfery) - zejména oblast zdravotnictví, někdy i specifická redistribuce (k rodinám s dětmi, seniorům atd.)

Oba koncepty se prolínají podle vládnoucích politických stran.

V sociální politice jsou opatření (jejich cíle, proces zavádění) a jejich důsledky (efekty) provázané, proto je důležité sledovat jejich vzájemný vztah (možno z více hledisek: sociální spravedlnost, legitimita, účinnost, ekonomická efektivita...).

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 10)

Vznik a fungování sociálního státu z hlediska sociální struktury společnosti
(charakter třídní mobilizace, třídně-politické koaliční struktury)

(G. Esping-Andersen)

V současnosti je největší vliv středních tříd (jsou to potenciální voliči, tvoří většinu obyvatel) - jejich pozice a zájmy jsou odlišné v různých státech -> z toho vyplývá větší či menší podpora sociálního státu

a) **skandinávský model** - schopnost zapojit střední třídu díky rozšiřování sociálních služeb a zvyšování počtu zaměstnanců ve veřejném sektoru

b) **konzervativní model** - také posilují loajalitu střední třídy

c) **liberální** - naopak, sociální stát je závislý na počtu sociálně slabých (politicky okrajových sociálních vrstvách), střední třídy jsou zabezpečovány soukromým pojištěním a zaměstnaneckými příplatky mimo sociální stát

=> sociální stát je charakterizován stratifikací společnosti, která ovlivňuje jeho stabilitu.

(Pozn.: Do budoucna bude hrát roli také věkové složení obyvatel – Možný a kol. 2008).

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 11)

Richard Titmuss
(1907-1973)

typologie (1958/1974)
(vydáno po jeho smrti)

	Institucionální (pojišťovací typ)	Reziduální
a) <u>dle cíle</u>	prevence	léčba
b) <u>řešení</u>	pojištění, pak náhrada ztraceného příjmu	min. standard
c) <u>přístup k plnění (dávkách)</u>	nárok – definovaný jako právo	dle posouzení potřeb (dle příjmu, majetku)
d) <u>administrace (zajištění systému)</u>	centralizovaná, i role soc. partnerů (zaměstnanci, odbory)	decentralizovaná (role municipalit, neziskového sektoru)
e) <u>zdroje financování</u>	soc. pojištění, zaměstnanecké pojištění (fondy)	z daní
f) <u>forma služeb</u>	fiskální (peněžní)	věcné (naturální dávky a služby)
g) <u>princip provádění</u>	princip univerzality (obecná práva)	selektivita (adekvátní nároky)

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 12)

Později Titmuss přidal třetí typ:

pracovně-výkonový (industriálně-výkonový):

Skupiny pojištění dle kategorií populace, které mají podobný status (profesní), dávky dle doby pojištění (vysoké a dlouhodobé podpory na základě pracovních zásluh). Jinak někde mezi předchozími 2 typy.

Navazující typologie podle **Gøsta Esping-Andersen** (1990)

tři typy: (liberální, konzervativní a sociálně-demokratický)

Využijeme čtyři základní hlediska pro rozlišení jednotlivých modelů:

- a) hledisko sociální spravedlnosti,
- b) uspořádání vztahů mezi institucemi (trh - rodina - sociální stát),
- c) vliv na sociální stratifikaci (dekomodifikace, změny sociální struktury, vliv na rodinu),
- d) efekty na pracovní trh (a jak do něj intervenovat)

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 13)

efekty na systémy podle zvolených kritérií:

- 1) **liberální typ** (VB, Irsko, USA, Kanada, Austrálie, Švýcarsko) V podstatě reziduální model podle předchozí typologie. Základem je sociální pomoc testující majetkové poměry a skromné sociální pojištění – zajišťuje jen minimální potřeby
  - a) **dekomodifikace*** - je minimální (jen pro nejchudší, minimální dávky) - až při velkých negativních dopadech trhu, stigmatizující způsoby testování potřebnosti, silné pobídky k individuální odpovědnosti
  - b) **sociální stratifikace** - vzniká zde dualismus – je nastavené dno, pod které by neměl nikdo propadnout, rovnost mezi chudými, mezi většinou (bohatších) nechává působit tržní nerovnosti, dualismus zájmů - většina se nepodílí na sociální politice, jen daně platí x menšina přijímá - narušení solidarity a vznikají nerovnosti
  - c) **podpora rodiny** - podpora rodiny je irelevantní, rodinné uspořádání je chápáno jako individuální rozhodnutí, stát se nemusí na něj ohlížet
  - d) **pracovní trh** - nízká mzda jako řešení nezaměstnanosti (nízká mzda čistí trh)

* Míra, kterou jsou lidé jsou v případě potřeby nebo sociální události vyvázáni z povinnosti participovat na trhu práce.

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 14)

2) korporativistický (konzervativní) typ (Německo, Francie, Itálie, Rakousko) - často země se silným vlivem křesťanské církve

Stát je připraven nahradit trh v případě ztráty možnosti pracovat, zachování statusových rozdílů (hierarchické zásluhy)

- a) dekomodifikace - vysoká úroveň, ale je selektivní - vysoká plnění, odlišuje se dle zásluh (hlavně profesního oprávnění - zaměstnanecké fondy) akceptuje i selhání trhu
- b) sociální stratifikace - integruje společnost - vytváří a oceňuje loajalitu ke státu (pojištění), ale zároveň zachovává nerovnosti, všechny strany zainteresuje (sociální partneři – také zaměstnavatelé)
- c) podpora rodiny – rodina je základní prvek společnosti, princip subsidiarity, důraz na tradiční role v rodině, plnění jdou přes živitele rodiny. Často jsou využívány daňové úlevy
- d) pracovní trh – regulérní role zaměstnání (insiders – muži středního věku) x marginální role určité pracovní síly (ženy, absolventi). V případě velké nezaměstnanosti využívá principu exit (umožní některým lidem opustit trh). Jedná se o nákladný systém, proto je důležitá produktivita práce.

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 15)

3) sociálně-demokratický typ (Švédsko, Norsko, někdy se uvádí též Dánsko či Finsko) – univerzalizmus (široká dostupnost), zahrnuje i střední třídu, odpovídá Beveridgeovskému systému, ale je štedrý - stát vytlačuje trh a důraz na tradiční rodinu

- a) dekomodifikace - vysoká - zajištěny všechny kategorie lidí při selhání trhu na základě spíš občanského oprávnění (ne profese), poskytuje univerzální solidaritu
- b) sociální stratifikace - minimální standard na vysoké úrovni a dává dávky a poskytuje služby na základě zásluh (výrazné), aby zainteresovali střední třídu, vyrovnává sociální nerovnosti (silná redistribuce, vysoké zdanění), důraz na sociální služby jako veřejné statky.
- c) podpora rodiny - podpora jednotlivých členů rodiny - snaha o minimální závislost na rodině (umožňuje ženám pracovat a zároveň výchovu dětí) - individuální volby lidí mohou ovlivňovat tradiční role v rodině
- d) pracovní trh - usiluje o plnou zaměstnanost, podpora dvou-příjmového modelu, i přes práci ve veřejném sektoru (hlavně ženy). Zároveň veřejné sociální služby v oblasti péče o děti, staré osoby atd.

System je velice nákladný, proto je třeba, aby všichni pracovali a platili daně, jinak se zhroutí – zhruba 1/3 HDP je na sociální výdaje.

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 16)

Pokračovatelé po Esping-Andersenovi (1990): mnoho autorů (např. Leibfried 1992 a další) **přidává 4. typ:**

4) rudimentární typ (též jihoevropský) – země jižní Evropy

v jižní Evropě nebylo univerzální pokrytí všech typů sociálních rizik a v oblasti sociálního pojištění nebyly kryty všechny profesní oblasti - doplnili nedávno - diferencované podpory dle zásluh, ale sociální exkluze není tak patrná, protože zde funguje vysoká rodinná podpora a solidarita (děti a ženy zůstávají dlouho u rodičů) -> málo veřejných služeb (spoléhání na rodinu)

- preferování určitých skupin (státních úředníků), statusová solidarita, závislé na vysoké produktivitě v průmyslu - jinak předčasné odchody do důchodu, nízká zaměstnanost žen, podpory jsou nízké a diferencované

Někteří autoři přidávají i jiné typy z jiných částí světa (např. původní země komunistického bloku (dříve tzv. ‚Leninský typ‘ WS), je hypotéza o transformaci do obvyklých tří typů nicméně rozdíly proti západní Evropě přetrvávají i po 20 letech).

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 17)

Typologie Korpi a Palme

(1998) - podle úspěšnosti politiky zaměstnanosti a úrovně sociální kompenzace (úrovně sociálních služeb) – nezaměstnanost je trojí problém: (1) aktivita a příjem, (2) výdaje, (3) inkluze.

	Politika zaměstnanosti	
	+	-
Úroveň sociální kompenzace	+	AUT, Dán, Švéd D, Fr, Benelux*
	-	Switz, Jap, USA UK, It, Esp

* Pozn.: V tomto typu je hlavní problém udržení sociálního státu, proto dnes přechod k tzv. „aktivaci“ nezaměstnaných i neaktivních

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 18)

Navazující typologie podle Korpi (1999, 2000) - Přístup sociální politiky k rodině - problém sloučení tradiční funkce rodiny a účasti na trhu práce

- ~ politika defamilizace (= zbavuje rodinu odpovědnosti za péči o děti)
- ~ intergenerační závislost
- ~ hledisko dekomodifikace

- 1) tržně orientovaný stát - malá podpora rodiny, základem politiky jsou rovné šance a nediskriminace
- 2) model obec. podpory rodiny (tradiční model, také nazýván familialistický stát) - konzervativní země, vysoké dávky na děti, dlouhá mateřská dovolená, daňové úlevy pro rodinu, kvalitní péče o staré lidi, veřejné služby pro děti od 3 let (denní služby)
- 3) model dvojího příjmu - podpora rovného přístupu v pracovním uplatnění a současně vysoká míra péče o děti, rodiny (např. sdílená péče - na mateřské dovolené se střídají matka i otec), zařízení pro děti do 3 let

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 19)

Korpi 1999	Institucionální modely		Nerovnost	
Typický přestavitel	Sociální zabezpečení	Genderová politika	Třídní nerovnost	Genderová nerovnost
Austrálie	Cílený model	tržně orientovaná	vysoká	vysoká
Velká Británie	Základní ochrana	tržně orientovaná	vysoká	střední
Německo	Státně - korporativní	obecná podpora rodiny	střední	vysoká
Švédsko	Všeobecná podpora encompassing	podpora dvojího příjmu	nízká	nízká

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 20)

Výhoda využívání typologií je v tom, že nám pomáhají se orientovat a uspořádat si analýzu systémů, protože se zaměřují na větší celky a ne pouze na drobné detaily jednotlivých systémů.

Ale existuje také kritika metody typologizování sociálního státu:

- 1) Čisté typy neexistují (jedná se o ideální modely), státy se mohou v jednotlivých dílčích oblastech sociální politiky odlišovat
- 2) Jedná se o přílišné zobecnění, vždy závisí na volbě hledisek a indikátorů
- 3) sociální státy se vyvíjí - dochází ke konvergenci sociálních států přebíráním prvků i celých soustav z jiných zemí (co se jinde osvědčilo)
- 4) typologie zahrnují především oblast sociálních transferů, méně už řeší určité typy sociálních služeb (je složité to zjistit a vytvořit typologii)

Problémy ve vývoji sociální politiky od třetí třetiny 20. století

konzumní charakter postmoderní (termín Jean F. Lyotard) společnosti - nejvíce viditelné na USA - lidé stále víc pracují (expanze pracovního času), zvýšil se také rozsah konzumu, tím ekonomika blahobytu (**Z. Bauman**) -> od producentů ke konzumentům) => neplatí hypotéza o společnosti volného času

Společnost post-fordismu a nové pracovní trhy (více služby). Pro dělníky není využití, tím klesá legitimita zachovávání „rezervní armády práce“ a potřeba zachování dovedností nekvalifikovaných)

Role sociálního státu - společnost si navykla, že nejde o sociální ochranu, ale přilepšení ke konzumu - vznikají nepřiměřená očekávání o sociální politice. Jedná se o možný vliv soutěžení různých skupin -> stát je ovlivnitelný jejich tlaky – bariéry komunikace a „ideové války“

70., 80. léta krize sociálního státu - s ekonomickou krizí začíná krize legitimacy sociálního státu = stát není schopen uspokojit konzumní očekávání, proto se občané obracejí na individuální získávání prostředků ~ zneužívání sociálního systému (dávek, vyhýbání se daním...) = oslabení kolektivní důvěry v sociální stát

Rostoucí rizikovost post-moderní společnosti?

„Riziková společnost“ – **Ulrich Beck** – počet a variabilita událostí narůstá a tím rostou rizika – tato rizika jsou nepředvídatelná, jsou produkována společností (manufactured risks = znečištění, civilizační nemoci vs. natural risks = přírodní katastrofy) – proti těmto rizikům je nutná kolektivní ochrana

Rizika jsou nepředvídatelné události - jejich význam se zvyšuje v souvislosti s globalizací -> individualizace rizik - čelíme rizikům jako jednotlivci, ne jako sociální vrstva (slabá kolektivní ochrana) – ale...

Tomáš Sirovátka - sociální exkluze je markantní, sociální participace má více dimenzí - různé typy nevýhod se kumulují ~ sociální charakter rizik narostl, protože některá sociální rizika (stárnutí populace, nezaměstnanost) důsledky výrazně postihují celou společnost, i když jde někdy o individuální problémy

Důraz na snížení rizik a na udržitelnost společnosti

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 23)

Esping-Andersen – definuje 3 typy rizik

- 1) vyplývající ze životního cyklu (stáří, nemoc, ztráta živitele, invalidita...) a moderní průmyslová rizika (postmoderní) - změny v institucích rodiny – rodina je méně schopná poskytovat sociální ochranu
- 2) rizika na základě příslušnosti ke třídě - největší problémy s nejnižší, nekvalifikovanou třídou, dále "transit class" (= často nezaměstnaní, nestálé zaměstnání...), bezdomovci
- 3) intergenerační rizika - v posledním období narůstá jejich význam
  - a) mezigenerační přenos rizik v nerovnostech (kumulace rizik z rodiny na děti - horší přístup ke vzdělání - problém s prací..), proto tržní společnost požaduje rovné šance, znevýhodnění ztrácejí motivaci k sociální participaci, když vědí, že jsou předem znevýhodněni
  - b) problém dosáhnout tzv. mezigenerační smlouvy - rovnosti, solidarity – např. mladší mají větší výdaje na starší, problém rozložení nákladů na stárnutí - důležitý je tzv. princip ekvity (aby nikdo nebyl závažně znevýhodněn)

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 24)

V současnosti jsou některými autory zdůrazňována tzv. „**nová sociální rizika**“ (Esping-Andersen 1999, Taylor-Gooby 2004). Rizika se více než dříve přesouvají k lidem v mladším věku – kumulace významných životních událostí do krátkého období (studium, první zaměstnání, bydlení, nalezení partnera, děti).

Nová sociální rizika jsou např.: obtížná harmonizace pracovního a rodinného života, obtížnost zajištění péče o seniory, zastarávání kvalifikace, nízká kvalita zaměstnání,

Jako stará (tradiční) sociální rizika jsou pak chápána např.: chudoba, nezaměstnanost, problémy finančního zajištění ve stáří

Teze o nových sociálních rizicích vychází: a) ze změn ve fungování společnosti ve druhé polovině 20 století (tzv. **přechod k post-moderní společnosti** – např. větší zastoupení žen na trhu práce) a b) a také se **změnou pohledu na cíle** sociální politiky (NSR vždy existovala ale nyní je na tuto oblast kladen větší důraz než dříve)

Významné faktory ve vývoji sociální politiky od 70. let 20. století

1) procesy globalizace – ekonomiky (finanční trhy, trhy zboží) jsou propojené – v globální soutěži se zvětšuje rozsah rizik – velká mobilita finančního kapitálu dle zisku v různých zemích, ale pracovní síla není tak mobilní (lidé zůstanou a vzniká nezaměstnanost). Finanční toky tlačí na sociální politiku, aby se přizpůsobila (omezení veřejných výdajů na pracovní sílu).

Trhy práce jsou dynamičtější (rychleji reagují na změny), nejen u starších lidí hrozí ztráta kvalifikace. Dnes jsme členy EU a usilujeme o měnovou unii, což má vliv na pravidla fungování ekonomiky, ekonomická krize a export.

2) problémy na trhu práce a vliv na sociální strukturu

- ekonomické tlaky na trh práce (nedostatek, přebytek pracovní síly)
- vyloučení na trhu práce, nová chudoba, materiální deprivace
- proces růstu nezaměstnanosti, marginalizace na pracovním trhu, diferenciací rizik na trhu práce, diskriminace na trhu práce (spec. kategor.)
- změny sociální struktury - prohloubení nerovností, třídní nerovnosti zůstaly a přibýly nové nerovnosti založené na etnickém principu a genderu (hlavně na trhu práce) - přenášejí se mezigeneračně.

3) Změny v instituci rodiny a jejich dopady

- a) nestabilita rodiny (neúplné rodiny) - zvyšování chudoby dětí (v ČR relativně vysoká) a přenos rizik do dospělosti
- b) vztah funkce rodiny a participace na trhu práce (zvláště u žen výchova dětí, fertilita vs. prosazení v zaměstnání) – problém v zemích s tradičním modelem rodiny (jižní Evropa, postkomunistické země)
- c) demografické změny – vysoká míra participace na trhu práce je nutná díky nízké porodnosti a stárnutí populace

4) Oslabení sociální solidarity a oslabení legitimacy sociálního státu (předchozí vlivy)

- nízká veřejná podpora v některých oblastech SP (nezaměstnanost)
- proces minimalizace sociálního státu
- na druhou stranu je sociální systém stabilizován (podpora principů sociální politiky)

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 27)

Koncept krize sociálního státu (od 70. let 20. století)

Krize sociálního státu je chápána jako krize:

- a) způsobená vnějšími vlivy (stagnace ekonomiky, změny v rodině, demografická krize)
- b) fiskální - finanční zhroucení, neudržení kontroly nad sociálními výdaji, ovšem potřeba sociální politiky stále roste, i když je sociální stát v krizi. Rostou mandatorní (povinné) výdaje (např. důchody).
- c) efektivity - selhání ve splnění základních funkcí sociální politiky - eliminace chudoby, exkluze, neprůhledná redistribuce (vysoký počet úředníků), zneužívání sociálního systému těmi, kdo mají informace, ne kdo ho potřebují - nízká efektivita působí růst nákladů sociálních služeb
- d) legitimity - stále menší část populace důvěřuje sociálnímu státu, individualizace (hodnotové a ideologické vlivy) + méně solidarity (nespoléhání na kolektivní ochranu), frustrace z rovnosti (x dříve pocit jistoty) -> zpochybnění legitimacy sociálního státu - ideálu sociální rovnosti

Koncept krize sociálního státu ideově vychází

- 1) z neo-liberální tradice (New Right - Thatcher.) - vysoká nákladnost sociálního státu brání oživení ekonomiky, získala vysokou podporu voličů asi na základě dlouhodobé podpory sociálních programů (USA, Velká Británie)
- 2) z moderní levice - německá škola - „krize legitimacy“ - krize motivace (hodnot, ...). Hovoří o subsystémech ve společnosti, kde krize v 1 subsystému vyvolá krizi v 2. subsystému -> Ekonomická krize => vznik sociálních nerovností -> narušení produktivity -> krize legitimacy. Moderní společnost se nedá řídit, nelze ji efektivně sladit, situace krizového řízení
Zastánci sociálního státu jsou většinou podporovatelé „střední cesty“.

Diskuze o tom, zda je krize sociálního státu relevantní - zda nejde pouze o problém fiskální (vznik v ekonomice). M. Daly, Esping-Andersen (1999) – i když dochází k omezení podmínek přístupu k opatřením sociálního státu (zeštíhlování), podstata sociálního státu zůstává stejná. Sociální státy se vyvíjejí různým směrem (dle režimů WS). Navíc vznikají nová opatření, řešící dosud nepokrytá rizika. Sociální stát ale významně roste pouze tam, kde byla jeho předchozí úroveň velmi nízká (jižní státy).

VÝCHODISKA - Budoucnost sociálního státu

- 1) pesimisté – přijímají, že ekonomický tlak povede k redukci sociálních výdajů -> reakce na snižování dávek ~ ztráta legitimacy a lidé hledají individuální zabezpečení, ideologická třídní válka. Velkou roli hrají média a vláda nad médii (strhávají pozornost na "novinky" -> podpora voličů)
- zdůrazňují roli nikoliv parlamentního vyjednávání, ale roli moderních sociálních hnutí (gender, etnicky zaměřená hnutí)
- 2) optimisté – sociální stát přetrvá - řešením je kolektivní ochrana (Esping-Andersen, Hecló)
Vývoj má určitou institucionální setrvačnost (tzv. path dependency), úroveň sociálních výdajů příliš neklesá, sociální stát nedopustil výrazný nárůst chudoby, lidé stále poptávají sociální stát, nejefektivnější ochrana před riziky je kolektivní ochrana a její systémové řešení, sám jedinec se neubrání. Krize vedou k uvědomění si rizik -) renesance sociální politiky

SPP 101 Sociální politika – přednáška č. 3 (str. 30)

- 3) rekonstrukcionisté – sociální stát přetrvává, ale je nutná rekonstrukce institucí - nové role občanů, neziskového sektoru, potřeba částečné privatizace sociálního sektoru, kvazi-sektory, stát jako manažer sociálních služeb - spíše hledat standardy, ne monopol státu ale „Social Governance“
Nutnost participace příjemce služeb (empowerment) - zplnomocňování neziskového sektoru, rostoucí role komunitní práce, skup. práce (job clubs, self-help groups).
- 4) rozvojový směr - sociální politika jako rozvojový nástroj (Blair) - harmonizace sociálního a ekonomického rozvoje (trvale udržitelný rozvoj)
Giddens (1998) - boj proti řetězu chudoby, potřeba celoživotního vzdělání, kvalita práce, lidský kapitál, ocenění práce mimo formální pracovní trhy.
EU - Lisabon (2000) -> sociální politika jako sociální investice - vyvážená odpovědnost mezi jedincem a státem (vyhnout se závislosti)
Politika **sociální inkluze** - důraz na sociální začleněnost, ne redistribuci, rovnost ne v přístupu ke zdrojům, ale jako sociální začlenění. - přístup ke vzdělání, zdravotnictví...